

УДК 37.013

Сагуйченко В. В.,
кандидат філософських наук, доцент, докторант
кафедри філософії, Харківський Національний
педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди
(Україна, Харків), valentina.sag@ukr.net

РОЗБУДОВА МЕРЕЖІ ВИЩОЇ ОСВІТИ У НАЦІОНАЛЬНОМУ І НАДНАЦІОНАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ: ПОШУКИ ВІДПОВІДІ НА ВИКЛИКИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Досліджено питання розбудови національної мережі навчальних закладів вищої освіти України та подальшої її оптимізації. Проведено порівняльний аналіз системи вищої освіти України з національними системами вищої освіти у країнах, що знаходяться на перших позиціях світових рейтингів. Метою статті є пошуки відповіді української системи вищої освіти на виклики глобалізації для розбудови оптимальної та ефективної мережі вищої освіти у національному і наднаціональному просторі.

Запропоновано розбудову мережі вищих навчальних закладів проводити з врахуванням глобалізаційних тенденцій та ризиків сучасних соціокультурних контекстів. В той же час підкреслено важливість збереження національної культури і певних здобутків в національній системі вищої освіти.

Подальших системних досліджень потребує досвід країн, що повільно змінюють ключові моменти своєї національної системи освіти. Їм вдалося зберегти високі результати і високий рівень рівності доступу до якісної освіти, що і підтверджує на практиці вибір будувати систему освіти на альтернативних підходах, інших стратегіях, що не співпадають із відомими світовими тенденціями, а є прикладом іншої освітньої політики, яка і є успішною для даної конкретної країни.

Ключові слова: філософія освіти, вища освіта, мережа освітніх закладів, глобалізація в освіті, оптимізація.

Ми звикли до економічних та політичних кризів, які дебатовуються у суспільстві. Освіті теж притаманні кризові явища. Але вони чомусь не відіграють такої великої ролі у нашому житті, хоча всі ми певною мірою пов'язані з освітою: вчилися, вчимося, вчимо, є батьками учнів, студентів. Чому тоді немає дебатів на державному рівні саме з питань ефективності вищої освіти, вирішення її проблем через реформування із залученням великої кількості експертів, педагогів–практиків, викладачів вищих навчальних закладів, студентів, філософів, соціологів, економістів, юристів, фахівців з державного управління, представників громадянського суспільства? Ажде дебатами неможливо рахувати окремі статті та інтерв'ю поважних чиновників від освіти тільки у позитивному чи негативному аспекті. Немає дебатів, системних досліджень, що мають знайти найбільш болючі проблеми та науково обгрунтовані шляхи вирішення проблем, супроводжуваних впровадження реформування вищої освіти. Досвід Німеччини свідчить на ефективність таких дебатів. Так, після неуспішної участі у моніторингу за системою PISA у 2002 році, дебати на державному рівні сприяли засіданню кабінету міністрів Німеччини з метою знайти проблеми та шляхи вирішення цих проблем. Політична воля уряду дала і очікувані результати: за наступним рейтингом країна увійшла до 10 кращих національних систем освіти.

Закон України «Про вищу освіту» прийнято та затверджено юстицією країни. Але залишилося відкритим питання впровадження цього закону та його підтримка широкими колами науковців та громадськості. Дорожня карта освітніх реформ, що підготовлена українськими експертами Благодійного Фонду «Інститут розвитку освіти», є окремим виключенням у цьому контексті. Автори цього дослідження намагалися розробити систему підзаконних та локальних нормативних актів, передбачених законом «Про вищу освіту». Вони звертають увагу найчастіше на певні ризики, у першу чергу на брак інституційної неспроможності та брак політичної волі.

Серед цікавих пропозицій є впровадження нових та нестандартних форм організації освітнього процесу, таких як міжгалузева індивідуалізована гуманітарна освіта та створення на новій нормативно–правовій базі умов для розвитку регіональних докторських шкіл шляхом кооперації вищих навчальних закладів та наукових установ для ефективного використання існуючого кадрового складу, матеріально–технічного обладнання та науково–методичного потенціалу [8, с. 19–21].

Україна приєдналася до Болонського процесу, за яким вищі навчальні заклади стануть прозорими та доступними до навчання, викладання для громадян інших країн. Доступним для нас за різними формами є і вивчення кращого у системах вищої освіти країн Європи та світу. Є багато досліджень з питань входження України до цього процесу. Так, питанням модернізації освіти в контексті Болонського процесу і пошуків пріоритетів присвячені дослідження В. П. Андрушенка; соціокультурну динаміку і інноваційні чинники розвитку вищої освіти досліджував В. С. Бакіров; Є. М. Бойко вивчав напрямки реформ системи вищої освіти; Л. І. Даниленко – менеджмент організації; М. Б. Євтух – методологічні засади трансформації вищої освіти; Г. В. Сльникова – зміну філософії управління освітою в сучасних умовах розвитку суспільства; М. О. Зубрицька надавала великого значення ідеї університету; С. Ф. Клепко досліджував долю постсучасної освіти у контексті сучасності; В. Г. Кремень у єдності завдань реформування й забезпечення стабільності бачив запоруку розвитку вищої освіти; М. Д. Култаєва акцентувала на семантиці свободи у конструктах сучасної парадигми філософії освіти, не відокремлюючи її від процесів виховання; В. І. Луговий досліджував шляхи модернізації вищої освіти; О. І. Навроцький вивчав основні напрямки демократизації сучасного вищого навчального закладу, намагався проводити міжнародні порівняння систем вищої освіти; С. М. Николаєнко пов'язував соціально–економічний і культурний розвиток суспільства з розвитком системи вищої освіти; В. О. Огнев'юк досліджував інтеграційні горизонти освіти; В. В. Олійник – управління освітою з позицій співвідношення потреб держави та окремих галузей виробництва.

Але, у більшості цих досліджень головними були питання структури, визнання наукових звань, можливість посилення мобільності студентів та викладачів, економічна складова фінансування вищої освіти. Але набагато менше досліджень з питань оптимізації мережі закладів вищої освіти: найчастіше говориться про необхідність скорочення вищих навчальних закладів з метою збереження державних коштів. В той же час сучасні дослідження підкреслюють ключову роль вищої освіти на світовому рівні, розвиток сильних, життєспроможних вищих навчальних закладів для підтримки економіки, що базується на знаннях, а також для надання необхідних знань для забезпечення соціальної мобільності і економічного прогресу так необхідного суспільствам всього світу [13].

Мета дослідження. З'ясувати: на яких принципах проводиться розбудова мережі вищої освіти з врахуванням національного і наднаціонального просторів, знайти певні відповіді на виклики глобалізації, знайти шляхи обгрунтування оптимальної мережі вищих навчальних закладів України.

За багаточисленними світовими рейтингами нашої уваги заслуговує система вищої освіти США. Але слід пам'ятати, про що нам нагадують автори дослідження, що вища освіта у США представляє собою величезний бізнес, який обходиться державі близька 373 млрд. доларів щорічно. Це складає біля трьох відсотків валового внутрішнього продукту країни [3, с. 45]. За іншими довідниками, зокрема, згідно дослідження, проведеного Світовим банком (за інформацією World Development Indicators 2014) – 5,4 відсотків [9]. США – лідер за кількістю молоді, що навчається у вищих навчальних закладах цієї країни, багато іноземних студентів обирають навчання у тисячах самих різних навчальних закладах за рівнями, профілями, термінами навчання. У них є певна кількість гуманітарних коледжів, традиційні величезні університети, спеціалізовані технічні вищі навчальні заклади. Приблизно третина американських коледжів і університетів є приватними, плата за навчання в яких значно вища, ніж в муніципальних навчальних закладах [3, с. 41]. Цікавим є факт стимулювання і підтримки одержання вищої освіти: «у 1944 році федеральний уряд США прийняв закон о правах ветеранів Другої світової війни, який передбачав оплату та субсидії для придбання домів у приватну власність. Цей закон дав доступ до вищої освіти тільки за два роки більш ніж 2,2 млн ветеранів, а потім і їх нащадкам. І сьогодні за дослідженням Милтона Гриберга вищі навчальні заклади США акцентують увагу на виробничі, технічні, наукові профілі і є величезними, орієнтованими на міста і демократичні навчальні заклади» [3, с. 43]. Доступ до освіти отримали національні меншини, доля жіночого студентства перевищує чоловічий склад, навчаються афроамериканці, збільшилася доля латиноамериканців. Є всі умови для отримання вищої освіти всіма верствами населення, є доступ до вищої освіти для всіх соціальних слоїв.

У цьому контексті доречно розглянути матеріали дослідження Education and Training in Europe. Цей документ акцентує увагу на ключовій стратегії країн ЄС у галузі вищої освіти з метою проведення реформ, які безпосередньо сприяють росту робочих місць та у кінцевому результаті росту економічного розвитку. Структурні зміни у системі вищої освіти пов'язані також з системними змінами у інших сферах освіти. Таке тенденція щодо зменшення відрахування з середньої школи [10, р. 34, 36]. Враховуються альтернативні маршрути доступу до вищої освіти, надання грантів та кредитів на оплату за навчання у вищій школі, поєднання виплати стипендій і кредитів, підтримка досліджень за замовленнями бізнесу, корпорацій. Тому слід погодитися з тим, що сьогодні значну частину найбільш креативного мислення постачає і стимулює бізнес разом з політиками і іншими місцевими керівниками. На жаль, – не університети. Стає зрозумілим, чому подібно економічному форуму у Давосі, у 2008 році засновано World Universities Forum, – для вирішення і пошуку відповіді на глобальні проблеми у галузі економіки, знань, суспільства. Так, Форум 2012 року у Греції було присвячено проблемам університету у часи економічної кризи, Форум 2013 року у Канаді розглядав питання демократії і освіти. На Форумі 2014 року у Португалії, як і у минулі роки, ще раз було підкреслено важливу роль викладачів університетів і студентів у просуванні демократії і вищої освіти в епоху драматичних змін. Значення і роль вищої освіти ніхто

не заперечує, але в той же час підкреслено, що доступ до університетів та інших вищих навчальних закладів скорочується у країнах по всьому світу. Однією з причин стає збільшення плати за навчання, вища освіта недешево обходиться всім національним урядам, незалежно від того, хто фінансує університети, в той же час у інших країнах фізично неможливо врахувати зростаючий попит на вищу освіту. І тут зростає стратегічне бачення державою своєї системи вищої освіти. У цьому контексті заслуговує на увагу дослідження Р. В. Свекатовські, яке свідчить про національні пріоритети освітньої політики у Польщі, де кількість вищих навчальних закладів з 1989 року по теперішній час збільшилась з 100 до 400 вищих навчальних закладів, причому, більш 50 відсотків з них – приватні. У дев'яностих роках доля дорослого населення з вищою освітою у Польщі складала лише 7 відсотків, у країнах ЄС – двадцять [7].

В Україні, за інформацією МОН, кількість випускників, які підуть навчатися до вищих навчальних закладів, буде зменшено, більшість з них мають орієнтуватися на заклади професійної освіти, які у перспективі мають тенденцію до розвитку. Кількість університетів зменшиться. У групі ризику випускники сільських шкіл та діти з малозабезпечених сімей. Отже, ми стикаємося з проявом впливу освітнього інституту на соціальне розшарування учнівської молоді і у кінцевому випадку до поглиблення освітньої нерівності, протидії доступу до якісної освіти, в тому числі і вищої освіти.

З дня заснування у 2008 році, Форум з питань вищої освіти набирав сили і підіймав все більш актуальні питання вищої освіти. Так, у 2015 році на Форумі у США особливий акцент зроблено на тому, як університет може впливати на вирішення сьогоденішніх найбільш болючих проблем у сфері економічного, соціального і технологічного перетворення. З'ясуувалася роль університетів нашого часу у майбутньому у регіональному, національному і глобальному суспільстві. Окремо було представлено тему «Економіка освіти». Важливо, що до дискусій залучались експерти, фахівці, політики, студенти, викладачі. Вони і вивчали питання як зробити доступним вищу освіту з врахуванням зростання плати за неї. Окрім цього є необхідність зупинитися на окремих питаннях останнього Форуму. Так, зокрема було підкреслено зміну динаміки у співвідношенні ролі фундаментальних і прикладних наук, дисциплінарний та міждисциплінарний контекст у природничих та гуманітарних науках, зростаючу роль культурної індустрії і важливість її вивчення перед ризиками суспільства масового споживання. Підіймається на нову ступінь роль університетів у позитивному навчанні – на цьому також акцентувалося на Форумі–2015 [14]. Яка відповідь на ці виклики глобалізації: академічні знання мають стати суспільним надбанням або пройти шлях подальшої комерціалізації ринкових відносин – це країни обирають самостійно, просуваючи свою освітню стратегію.

Важливо звернути увагу на мету майбутнього Форуму 2016 року у Гавайському університеті США: створення нових форм знань спільноти для сучасної освіти і навчання. І слід акцентувати увагу на тому, що по всьому світу уряди і компанії, враховуючи швидкість змін і розуміючи, що єдині ключі до майбутнього – це освіта і навчання, усвідомлюють насуваючу потребу у розвитку творчого і інноваційного потенціалу для

збереження конкурентної переваги через нові товари і послуги, нові ідеї. «Необхідність реагування на зміни ринків також вимагає компанії наймати освічених і професійно навчених робітників, що вміють проявляти у роботі гнучкість і адаптивність. Тому всім прийдеться пристосовуватися до нових реалій сучасного світу, а те, ще зовсім недавно бачилось як велике благо (в тому числі і гарантоване позитивне працевлаштування на одному робочому місці), сприймається як пережиток минулого» [4, с. 22].

Мабуть, до цього звикати буде нелегко нам, що вийшли із радянської системи вищої освіти, і саме це цінувалося як спом'януте велике благо: і сьогодні окремі українські експерти пропонують створити систему закріплення випускників вищих навчальних закладів, що навчалися за рахунок бюджетних коштів. Адже, як свідчить статистика останніх років, значна кількість випускників не працевлаштовуються за отриманою спеціальністю. І це на тлі загального зростання кількості випущених фахівців. Так, за даними Державної служби статистики України 2014 року найбільше випущено фахівців з вищих навчальних закладів III і IV рівнів акредитації у 2010–2011 навчальному році: 543,7 тисячі (для порівняння: у 1990–1991 році було випущено 136,9 тисяч фахівців). Немає даних, чи вони отримали іншу спеціальність, чи працюють не за фахом, чи виконують некваліфіковану роботу не за фахом, чи певна їх кількість виїхала з України. Не краща картина і з професорсько-викладацьким складом, експерти відмічають старіння кадрів, відрив від безпосередньої науки і практики, небажання молоді працювати у якості викладачів вищих навчальних закладів. Важко за таких фактів перейти до інноваційного курсу у вищій школі. Тім більш, що сьогодні відсутній системний моніторинг відношення суспільства до запропонованого міністерством реформування вищої школи. Можна погодитися із ствердженням: «До середини XIX століття мало хто отримували системну освіту у навчальних закладах. Освіта була доступною для тих, хто кому вона була по карману. Для задоволення потреб промислової революції, щоби навчати широкі маси основам промислового виробництва, стали створювати державні системи освіти, що вибудовані на принципах лінійності, підкорення і стандартизації. І це одна з причин, чому вони не працюють сьогодні – адже справжнє життя многолике, воно потребує самостійності і не піддається формалізації» [4, с. 24].

А далі нам необхідно врахувати, що «нові форми праці все активніше опираються на високий рівень знань фахівців, а також на творче і інноваційне мислення. Тому у світі сучасних технологій сьогодні затребувані інтелектуальні здібності вже іншої моці у порівнянні з потребами суспільства індустріальної економіки. Не дивно, що виробництво переміщується до Азії і Південної Америки – у країни з економікою, що народжується, а його місце займають нові форми діяльності, що базуються на технологічних і інформаційних розробках, що і вимагають височайшого професійного рівня» [4, с. 21]. Тому обираючи зразкову для себе модель вищої освіти, необхідно звернути увагу на дослідження Махбубани, де він стверджує, що колишня модель масового навчання представників азійських країн у США та країнах Європейського Союзу вже не працює. В цих країнах навчилися виробляти свої знання, на базі яких спроможні створювати свою

власну систему вищої освіти, здатної до конкуренції у багатополарному глобалізованому суспільстві. Результатом такої зміни освітньої політики є повернення фахівців після навчання до своїх країн, які здатні підіймати та розвивати свою економіку, науку, технології, свою освіту з врахуванням власних соціокультурних контекстів та національних традицій, що підтверджується останніми рейтингами вищих навчальних закладів, куди входять університети з азійських країн (Японія, Південна Корея, Сінгапур, Китай). При цьому дослідник оперує не тільки принципами прагматизму, але і акцентує увагу на збереженні та розвитку партнерства, демократії, влади закону та соціальної справедливості [11, р. 236].

З країн колишнього Радянського Союзу такої пильної уваги заслуговує Казахстан з його інноваційним темпом розвитку економіки, адже Казахстан зробив вже немало для входження до міжнародного освітнього простору. Так вченими цієї країни було розроблено та, і це – головне, запроваджено на практиці нову класифікацію вузів з врахуванням світового досвіду. Заслужують нашої уваги шість категорій вищих навчальних закладів, а саме: національні дослідницькі університети, дослідницькі університети, національні вищі навчальні заклади, академії і інститути. Сьогодні державні і приватні університети готують бакалаврів і магістрів. Акцентується, що лише двом державним університетам надано ліцензії на підготовку докторів (Ph D). За підписаними угодами і контрактами із зарубіжними університетами у вищих навчальних закладах Казахстану працюють викладачі з різних країн світу. Заслуговує на увагу досвід Казахстану у сприянні доступності до отримання вищої освіти: для майбутнього навчання у вищій школі запроваджуються освітні накопичувальні вклади відразу після народження дитини з певними перевагами для соціально неспроможних верств населення. І це приклад того, як освітній інститут має протидіяти соціальному розшаруванню. Однак, поряд із позитивними змінами, експерти відмічають той факт, який не варто пропустити українським фахівцям з реформування вищої освіти: різка зміна системи вищої освіти у Казахстані привела до погіршення рівня освіти, коли були адаптовані лише кредити, багаторівнева система навчання. Внутрішні складові Болонського процесу (академічна мобільність студентів і викладачів) не працюють. Відмічається низький рівень володіння англійською мовою викладачами і студентами [1]. Це характерно і для України, невіповідково, 2016 рік є роком англійської мови з метою удосконалення, поширення, зацікавлення та практичного її використання. З метою оптимізації мережі вищих навчальних закладів заплановано удвічі скоротити їх кількість, починаючи з приватних. Створюються дослідницькі університети. Для України корисним буде приклад «Назарбаєв Університету» – вищого навчального закладу світового рівня, який засновано за ініціативою президента країни з метою інтеграції освіти, науки і виробництва, створення ефективного академічного середовища, а головне – умов для входження наукових структур до світового наукового простору. Головна місія дослідницьких університетів у Казахстані – формування корпусу конкурентоспроможних фахівців з сучасною елітною вищою освітою, що орієнтована на рішення проблем інтенсивного розвитку важливих напрямків економіки, науки і суспільного життя країни [1].

Висновки. Для України, як намагається знайти відповіді на виклики глобалізації у сфері вищої освіти важливо усвідомити той факт, що формування основних напрямків освітньої політики країн ЄС здійснюється в умовах глобальних процесів. Які у свою чергу породжують сталі протиріччя між глобальним і локальним, загальними і індивідуальним, традиціями і сучасністю, перспективними і близькими задачами, конкуренцією і рівністю можливостей, необмеженим розширенням знань і обмеженими можливостями людини засвоїти їх, духовним і матеріальним. «Для країн характерним є різноманітність культур і соціальних систем, але загальним для всіх є пошук і формування свого демократичного ідеалу, здатного генерувати та підтримувати почуття солідарності всіх людей» [5, с. 54].

Важливо зрозуміти, що ні за якими нормативними документами освіта не підлягає процесам повної уніфікації, вона не потребує однакових змін для всіх. Ми повинні зрозуміти: прерогатива держави з питань організація освіти, її структури, її змісту залишається у компетенції кожної країни. Слід звернути увагу на застереження дослідження, яке звертає увагу на той факт, що «не зважаючи на позитивне ставлення більшості європейських політиків і дослідників до ідеї створення інтегрованих освітніх систем, взаємопов'язаного і відкритого європейського простору, що визначає майбутнє Європи і її громадян, противники цього процесу вважають що він веде до пониження рівня освіти і підкорення його пріоритетам ринку» [5, с. 55].

А це і ускладнює завдання оптимізації мережі вищих навчальних закладів України, коли немає однакових шаблонів, алгоритмів, а є необхідність створювати власну модель, пам'ятаючи позитивні та негативні моменти з історії вищої освіти своєї країни, коли реформа стає або не стає важливим аспектом соціальної політики держави, коли фінансування, роль центрального уряду, статус вищих навчальних закладів все рівно мають відрізнятись від моделей вищої освіти країн Європи, США та інших країн світу. Тому цікавим для подальшого дослідження є пропозиції науковців В. М. Шадура, А. Ю. Шевченко ІТФ ім. М. М. Боголюбова НАН України, які пропонують наукову систему Германії як тренд для реформ в Україні. Головними пропозиціями науковців є взяти за взірць схему взаємодії влади з Національними Академіями і університетами, що існують у Німеччині, по Національним академіям прийняти структуру товариства Макса Планка, введення процедури міжнародного оцінювання виконання наукових досліджень і діяльності інститутів, створення системи національних дослідницьких інфраструктур як об'єднання зусиль влади, наукових інститутів, вищих навчальних закладів і інтеграції з європейськими дослідницькими інфраструктурами, поєднати освіту, науку, інновації. Заслугує уваги пропозиції Громадянської платформи з реформування освітньої сфери, в тому числі і зробити наукові ліцеї першою ланкою в системі науки. Реформування можливо здійснити якщо залучати до цього складного процесу не фахівців-функціонерів, а особистостей, здатних мислити філософські. Адже, якщо народ втрачає свою метафізику, то за Гегелем «з'являється дивне видовище: освічений народ без метафізики, що нагадує багато прикрашений храм, але без святині» [2, с. 76].

Найкращим позитивним прикладом є Фінляндія, яка розвиває свою систему освіти понад 40 років і має своє

бачення реформування. Так, вони повільно змінюють ключові моменти своєї національної системи освіти, зберігаючи високі результати і високий рівень рівності доступу до якісної освіти, стверджуючи, що гарну систему освіти можна будувати і на альтернативних підходах, інших стратегіях, що не співпадають із відомими світовими тенденціями, а є прикладом іншої освітньої політики, яка є успішною для цієї країни [6]. Не варто забувати і те, що у 2012 році Україна увійшла до 25 кращих країн за рейтингом систем вищої освіти за інформацією провідної світової мережі дослідницьких університетів «Universitas 21», у 2016 році – до 50 країн. І головне: вибір напрямку розвитку освіти повинен стати вибором всього суспільства: для цього необхідно, щоби у всіх країнах було проведено широкі публічні обговорення, засновані на конкретній оцінці освітніх систем. Невипадково, міжнародна комісія по освіті для XXI століття пропонує державним органам сприяти таким обговоренням з метою досягнення демократичного консенсусу, що і є найкращим засобом успішного здійснення стратегії з реформування освіти [12].

Список використаних джерел

1. Бекишев К. Инновации в системе образования Республики Казахстан / К. Бекишев // Естественнаучное образование: вызовы и перспективы. Сборник под общей ред. академика В. В. Лунина и проф. Н. Е. Кузьменко. – М.: Издательство Московского университета, 2013. – С.36–53.
2. Гегель Г. В. Ф. Наука логики. В 3-х томах. Т.1. – М.: «Мысль», 1970. – 501 с.
3. Краткий обзор: Образование в США. Бюро Международных информационных программ. Государственный департамент США. – 2010. – 53 с.
4. Робинсон К. Образование против таланта / Кен Робинсон; пер. с англ. Наталии Макаровой. – М.: Манн, Иванов и Фербер, Эксмо, 2013. – 336 с.
5. Савина А. К. Образование в Европейском Союзе / А. К. Савина // Проблемы современного образования. – 2014. – №2. – С.53–64.
6. Сальберг Паси. Финские уроки. История успеха реформ школьного образования в Финляндии. Классика XXI. – 2015. – 240 с.
7. Свекатовски Р. В. Позиционирование вузов на рынке образовательных услуг в условиях глобализации // Глобализация и мирохозяйственные процессы. – 2011. – С.12–16.
8. Дорожня карта освітньої реформи (2015–2025). БФ «Інститут розвитку освіти». Стратегічна дорадча група при Міністерстві освіти і науки України. – <http://mon.gov.ua/content/Діяльність/Зв'язки з громадськістю/Громадське обговорення/08-road-map-sk-end.pdf>.
9. Рейтинг стран мира по уровню расходов на образование. Гуманитарная энциклопедия. Центр гуманитарных технологий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/ratings/expenditure-on-education/info>
10. Education and Training in Europe 2020. Responses from the EU Member States. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. – 2013. – 114 p.
11. Kishore Mahbubani. The new Asian hemisphere: the irresistible shift of global power to the East. – New York: PublicAffairs, 2009. – 314 p.
12. Learning: the treasure within; report to UNESCO of the international commission on education for the twenty-first century (highlights). – Paris, 1996. – 46 p.
13. Philip G. Altbach, Liz Reisberg, and Laura Rumbley, Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution. A Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education. Published by UNESCO. – Paris. – 278 p.
14. The Eighth World Universities Forum «Economics of Higher Education». 5–6 February 2015. Georgia southern university. Savannah, USA. Common Ground Publishing. – 2015. – 47 p.

References

1. Bekishev K. Innovacii v sisteme obrazovanija Respubliki Kazahstan / K. Bekishiev // Estestvennonauchnoe obrazovanie: vyzovy i perspektivy. Sbornik pod obshhej red. akademika V. V. Lunina i prof.

N. E. Kuz'menko. – M.: Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta, 2013. – S.36–53.

2. Gegeľ G. V. F. Nauka logiki. V 3-h tomah. T.1. – M.: «Mysl'», 1970. – 501 s.

3. Kratkij obzor: Obrazovanie v SSHa. Bjuro Mezhdunarodnyh informacionnyh programm. Gosudarstvennyj departament SSHa. – 2010. – 53 s.

4. Robinson K. Obrazovanie protiv talanta / Ken Robinson; per. s angl. Natalii Makarovoj. – M.: Mann, Ivanov i Ferber, Jeksmo, 2013. – 336 s.

5. Savina A. K. Obrazovanie v Evropejskom Sojuze / A. K. Savina // Problemy sovremennogo obrazovanija. – 2014. – №2. – S.53–64.

6. Sal'berg Pasi. Finskie uroki. Istorija uspeha reform skol'nogo obrazovanija v Finljandii. Klassika XXI. – 2015. – 240 s.

7. Svekatoŭski R. V. Pozicionirovanie vuzov na rynke obrazovatel'nyh uslug v uslovijah globalizacii // Globalizacija i mirohozjajstvennyye processy. – 2011. – S.12–16.

8. Dorozhnja karta osvitynoji reformy (2015–2025). BF «Instytut rozvytku osvity». Strategichna doradcha grupa pry Ministerstvi osvity i nauky Ukrainy. – <http://mon.gov.ua/content/Dijal'nist'/Zv'jazki-z-gromads'kistju/Gromads'ke-obgovorennja/08-road-map-sk-end.pdf>.

9. Rejting stran mira po urovnju rashodov na obrazovanie. Gumanitarnaja jenciklopedija. Centr gumanitarnyh tehnologij [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: <http://gtmarket.ru/ratings/expenditure-on-education/info>

10. Education and Training in Europe 2020. Responses from the EU Member States. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. – 2013. – 114 p.

11. Kishore Mahbubani. The new Asian hemisphere: the irresistible shift of global power to the East. – New York: PublicAffairs, 2009. – 314 p.

12. Learning: the treasure within; report to UNESCO of the international commission on education for the twenty-first century (highlights). – Paris, 1996. – 46 p.

13. Philip G. Altbach, Liz Reisberg, and Laura Rumbley, Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution. A Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education. Published by UNESCO. – Paris. – 278 p.

14. The Eighth World Universities Forum «Economics of Higher Education». 5–6 February 2015. Georgia southern university. Savannah, USA. Common Ground Publishing. – 2015. – 47 p.

Sahuichenko V. V., PhD, associate professor, doctoral student of philosophy, Kharkiv National Pedagogical University G. S. Skovorody (Ukraine, Kharkiv), valentina.sag@ukr.net

Building a higher education network at the national and supranational level: the search for answers to the challenges of globalization

This article deals with questions the effectiveness of building a national network of higher education in Ukraine. A comparative analysis of the higher education system of Ukraine national higher education systems in countries that are in the top positions of world rankings. The article is the search for answers Ukrainian system of higher education to the challenges of globalization for the development of optimal and efficient network of higher education in national and supranational space.

Proposed to development of the network of higher education institutions conduct with regard to globalization trends and risks of modern social and cultural contexts. At the same time emphasized the importance of preserving national culture and specific achievements in the national system of higher education.

Further systematic research requires experience of slowly changing key aspects of the national education system. They managed to maintain high performance and high level of equity of access to quality education, which proves in practice the choice to build a system of education on alternative approaches and other strategies that do not match the known global trends and is an example of another education policy, which is successful for this particular country.

Keywords: philosophy of education, higher education, network education, globalization in education, optimization.

Сагуйченко В. В., кандидат філософських наук, доцент, докторант кафедри філософії, Харківський Національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (Україна, Харків), valentina.sag@ukr.net

Развитие сети высшего образования в национальном и наднациональном пространстве: поиски ответа на вызовы глобализации

Исследованы вопросы развития сети высших учебных заведений Украины и дальнейшей их оптимизации. Проведен сравнительный анализ системы высшего образования страны с национальными системами высшего образования стран, что находятся на первых позициях мировых рейтингов. Цель статьи – поиск ответа украинской системы высшего образования на вызовы глобализации

для развития оптимальной и эффективной сети высших учебных заведений в национальном и наднациональном пространстве.

Предложено развитие сети высших учебных заведений проводить с учетом современных тенденций и рисков социокультурных контекстов, присущих глобализации. Одновременно, подчеркивается важность сохранения национальной культуры и достижений в национальной системе высшего образования.

Дальнейших системных исследований требует опыт стран, которые постепенно изменяют ключевые моменты своей национальной системы образования. Им удалось сохранить высокие результаты и высокий уровень доступности к качественному образованию, что и подталкивает на практике выбор в построении системы образования на альтернативных подходах, иных стратегиях, которые не совпадают с известными мировыми тенденциями, а являются примером иной образовательной политики, успешной для данной конкретной страны.

Ключевые слова: философия образования, высшее образование, сеть учебных заведений, глобализация в образовании, оптимизация.

* * *

УДК 141.7+316

Бойченко Н. М.,

доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, Національна медична академія післядипломної освіти ім. П. Л. Шуприка (Україна, Київ), n_boychenko@ukr.net

СОЦІАЛЬНІ РІВНІСТЬ/НЕРІВНІСТЬ ЯК ЦІННОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ СПІЛЬНОТ

Питання соціальної рівності/нерівності в освіті слід розглядати з позиції поєднання зусиль філософії освіти та етики. Університетські цінності не є спільними і тотожними для всіх учасників університетського життя, але складаються з кількох груп доволі гетерогенних систем цінностей окремих університетських спільнот. Для розкриття суті питання нерівності в освіті важливо реактуалізувати полеміку П'єра Бурдьє та Жака Рансьєра: якщо перший констатував класове розшарування в освіті як соціальний факт, і більше того, як елемент відтворення об'єктивної соціальної нерівності, то Рансьєр розриває таку детермінацію і розглядає нерівність у освіті, передусім, як незалежний від зовнішніх причин засіб поневолення і поглиблення інших видів соціальної несправедливості. Головна теза Рансьєра: слід починати досліджувати як освіту, так і суспільство з апріорності соціальної рівності, а не соціальної нерівності. Він вбачає у нерівності не апріорну властивість нашого підходу до суспільства, а набуту, класову. Повага до розуму іншої людини, ким би вона не була – ось у чому пафос нового суспільства. Педагогічний ідеал Рансьєра далекий від інституціоналізації – це швидше ідеал митця, представника вільної професії. І все ж, у таких настановах закладений потужний ціннісний потенціал, який дає орієнтир для переосмислення завдань освіти на нових етичних засадах. Цінність професії викладача полягає у його мрії бути джерелом знань як блага. Дійсно, від викладача очікується не саме знання, яке завжди (а нині більшою мірою, ніж будь-коли раніше) можна було отримати також з інших джерел, але саме знання, яке приносить користь і задоволення тим, хто його отримує. Викладач має навчити студента не стільки самим знанням як певній інформації, скільки вмінню користуватися знаннями, отримувати від них вигоду і втіху, тобто задоволення як соціальних, так і особистих потреб. Тому викладач є не стільки носієм інформації, скільки наставником – завдяки тому, що він вміє сам працювати з інформацією, а також завдяки тому, що він вміє навчати працювати з інформацією інших. Таким чином, передусім викладач вищої школи повинен бути компетентним щодо цінностей, які допомагають знаходити і упорядковувати інформацію, а вже потім носієм самої інформації. Лише заломлюючись через особисту морально-етичну позицію вчителя, набувають педагогічної сили усі вище згадані компоненти освітнього процесу.

Ключові слова: соціальна рівність, соціальна нерівність, цінності, академічні цінності, університетські спільноти.

Багато і справедливо багато останнім часом вітчизняні науковці пишуть щодо цінностей, на яких базується функціонування сучасного університету, тобто університетських цінностей, ядром яких виступають цінності академічні (передусім, такі як академічна свобода, академічна чесність тощо) [9]. Дійсно, актуальний стан їхнього осмислення, безумовно, все ще залишається незадовільним. Не стільки тому, що таке осмислення за кордоном досягнуло певних довершених результатів (хоча насправді західні колеги набагато раніше почали аналізувати цю проблему і значною мірою